

II Asiaa koskevat oikeussäännöt

A Unionin oikeus

1. Asetus (EY) N:o 216/2008

3. Asetuksen (EY) N:o 216/2008³ 1 artiklan 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Tätä asetusta sovelletaan seuraaviin:

--

b) ilma-alusten käyttöön osallistuva henkilöstö ja organisaatiot;

--”

4. Kuten tämän asetuksen 2 artiklan 1 kohdasta ilmenee, ”tämän asetuksen päätavoitteena on yhtenäisen ja korkean siviili-ilmailun turvallisuuden tason luominen ja ylläpitäminen Euroopassa”.

5. Kyseisen asetuksen 7 artiklan 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jos henkilö ei ole koulutuksessa, hän saa toimia lentäjänä vain, jos hänellä on suoritettavaan toimintaan tarvittava lupakirja ja lääketieteellinen kelpoisuustodistus.

--”

2. Asetus (EU) N:o 1178/2011

6. Asetuksen (EU) N:o 1178/2011⁴ 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Tässä asetuksessa vahvistetaan yksityiskohtaiset säännöt seuraaville:

1) lentolupakirjojen erilaiset kelpuutukset, lupakirjojen myöntämistä, voimassa pitämistä, muuttamista, rajoittamista, voimassaolon keskeyttämistä tai peruuttamista koskevat edellytykset, lupakirjojen haltijoiden oikeudet ja velvollisuudet, voimassa olevien kansallisten lentolupakirjojen ja kansallisten lentomekaanikon lupakirjojen muuntamista lentolupakirjoiksi koskevat edellytykset sekä kolmansien maiden lupakirjojen hyväksymistä koskevat edellytykset;

--”

7. Asetuksen N:o 1178/2011 2 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Tässä asetuksessa tarkoitetaan

1) ’osan FCL lupakirjalla’ ohjaamomiehistöön lupakirjaa, joka täyttää liitteessä I vahvistetut vaatimukset;

3 Yhteisistä siviili-ilmailua koskevista säännöistä ja Euroopan lentoturvallisuusviraston perustamisesta sekä neuvoston direktiivin 91/670/ETY, asetuksen (EY) N:o 1592/2002 ja direktiivin 2004/36/EY kumoamisesta 20.2.2008 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EUVL 2008, L 79, s. 1), sellaisena kuin se on muutettuna 21.10.2009 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EY) N:o 1108/2009 (EUVL 2009, L 309, s. 51) (jäljempänä asetus N:o 216/2008).

4 Siviili-ilmailun lentomiehistöä koskevien teknisten vaatimusten ja hallinnollisten menettelyjen säätämisestä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 216/2008 nojalla 3.11.2011 annettu komission asetus (EY) N:o 216/2008 (EUVL 2011, L 311, s. 1), sellaisena kuin se on muutettuna 30.3.2012 annetulla komission asetuksella (EU) N:o 290/2012 (EUVL 2012, L 100, s. 1) (jäljempänä asetus N:o 1178/2011).

--”

8. Asetuksen N:o 1178/2011 12 artiklassa, jonka otsikkona on ”Voimaantulo ja soveltaminen”, säädetään seuraavaa:

”1. Tämä asetus tulee voimaan kahdentenakymmenentenä päivänä sen jälkeen, kun se on julkaistu Euroopan unionin virallisessa lehdessä.

Sitä sovelletaan 8 päivästä huhtikuuta 2012.

1 b. Poiketen siitä, mitä 1 kohdassa säädetään, jäsenvaltiot voivat päättää olla soveltamatta liitteiden I–IV säännöksiä 8 päivään huhtikuuta 2013 asti.

--”

9. Asetuksen N:o 1178/2011 liitteessä I olevassa FCL.065 kohdassa, jonka otsikkona on ”Yli 60-vuotiaiden lupakirjan haltijoiden oikeuksien rajoittaminen kaupallisessa ilmakuljetuksessa”, säädetään seuraavaa:

”a) Ikä 60–64. Lentokoneet ja helikopterit. Lupakirjan haltija, joka on täyttänyt 60 vuotta, ei saa toimia kaupallisessa ilmakuljetuksessa toimivan ilma-aluksen ohjaajana, paitsi jos:

1) hän toimii usean ohjaajan miehistön jäsenenä; ja

2) hän on ohjaamomiehistön ainoa ohjaaja, joka on täyttänyt 60 vuotta.

b) Ikä 65. Lupakirjan haltija, joka on täyttänyt 65 vuotta, ei saa toimia kaupallisessa ilmakuljetuksessa toimivan ilma-aluksen ohjaajana.”

3. Direktiivi 2000/78/EY

10. Direktiivin 2000/78/EY⁵ 1 artiklan mukaan tämän direktiivin tarkoituksena on ”luoda yleiset puitteet uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjumiselle työssä ja ammatissa yhdenvertaisen kohtelun periaatteen toteuttamiseksi jäsenvaltioissa”.

11. Direktiivin 2000/78 2 artiklassa, jonka otsikkona on ”Syrjinnän käsite”, säädetään seuraavaa:

”1. Tässä direktiivissä ’yhdenvertaisen kohtelun periaatteella’ tarkoitetaan, ettei minkäänlaista 1 artiklassa tarkoitettuun seikkaan perustuvaa välitöntä tai välillistä syrjintää saa esiintyä.

2. Sovellettaessa 1 kohtaa:

a) välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan jonkin 1 artiklassa tarkoitetun seikan perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vertailukelpoisessa tilanteessa;

--

⁵ Yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista 27.11.2000 annettu neuvoston direktiivi (EYVL 2000, L 303, s. 16).

5. Tämä direktiivi ei vaikuta sellaisiin kansallisessa lainsäädännössä säädettyihin toimenpiteisiin, jotka demokraattisessa yhteiskunnassa ovat tarpeen yleisen turvallisuuden ja järjestyksen takaamiseksi ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden sekä muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.”

12. Direktiivin 2000/78 3 artiklan, jonka otsikkona on ”Soveltamisala”, 4 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltiot voivat säätää, että tätä direktiiviä ei sovelleta puolustusvoimiin vammaisuuteen tai ikään perustuvan syrjinnän osalta.”

13. Direktiivin 2000/78 4 artiklan, jonka otsikkona on ”Työhön liittyvät vaatimukset”, 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Sen estämättä, mitä 2 artiklan 1 ja 2 kohdassa säädetään, jäsenvaltiot voivat säätää, että erilainen kohtelu, joka perustuu johonkin 1 artiklassa tarkoitettuun seikkaan liittyvään ominaisuuteen, ei ole syrjintää, jos tiettyjen työtehtävien luonteen tai niiden yhteyksien vuoksi, joissa tehtävät suoritetaan, kyseinen ominaisuus on todellinen ja ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus, edellyttäen, että tavoite on oikeutettu ja että vaatimus on oikeasuhteinen.”

14. Direktiivin 2000/78 6 artiklan, jonka otsikkona on ”Oikeutettu ikään perustuva erilainen kohtelu”, 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Sen estämättä, mitä 2 artiklan 2 kohdassa säädetään, jäsenvaltiot voivat säätää, että ikään perustuvaa erilaista kohtelua ei pidetä syrjintänä, jos [se] on kansallisen lainsäädännön puitteissa objektiivisesti ja asianmukaisesti perusteltu, erityisesti työllisyyspoliitti[sella], työmarkkinoita tai ammatillista koulutusta koskeva[lla] oikeudet[ulla] tavoit[teella], ja jos tämän tavoitteen toteuttamiskeinot ovat asianmukaiset ja tarpeen.

--”

B Italian oikeus

15. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että tiedustelupalvelun peitetoimintaa harjoittava lentoyhtiö DQ⁶ on tietojärjestelmästä tasavallan turvallisuuden suojaamiseksi ja tietojen salaiseksi luokittelua koskevasta uudesta säännöstöstä 3.8.2007 annetun lain nro 124/2007 (legge n. 124/2007 – Sistema di informazione per la sicurezza della Repubblica e nuova disciplina del segreto; GURI nro 18 7, 13.8.2007) 25 §:n mukaisesti perustettu yhtiö, joka harjoittaa ”luottamukselliseksi” luokiteltua toimintaa eli voittoa tavoittelematonta tiedustelupalvelun peitetoimintaa.

16. Meri- ja lentoliikennelain (codice della navigazione) 744 §:n 4 momentin mukaan kansallisen turvallisuuden suojaamiseen liittyvää toimintaa harjoittavien julkisten tai yksityisten toimijoiden käyttämät ilma-alukset rinnastetaan valtion ilma-aluksiin.

17. Meri- ja lentoliikennelain 748 §:n 1 momentissa säädetään, että sen säännöksiä ei sovelleta ilma-aluksiin, joita käytetään kansallisen turvallisuuden suojaamiseen.

18. Meri- ja lentoliikennelain 748 §:n 3 momentin mukaan valtion ilma-aluksiin rinnastettavien ilma-alusten lentotoiminnassa on taattava asianmukainen turvallisuustaso, joka määritellään toimivaltaisten valtion viranomaisten antamien erityissäännösten mukaisesti.

⁶ Asianosaisten kirjallisista huomautuksista ja istunnossa esitetyistä huomautuksista ilmenee, että DQ ei kuitenkaan harjoita tätä tiedustelupalvelun peitetoimintaa yksinomaisesti.

19. DQ:n ohjaamohenkilöstön työskentelyä koskevia rajoja koskevasta säännöstöstä 9.9.2008 annettu pääministerin asetus (Decreto del Presidente del Consiglio dei Ministri, jäljempänä DPCM) annettiin meri- ja lentoliikennelain 748 §:n 3 momentin perusteella.

20. DPCM:n PCM-OPS 1.1136 §:ssä, jonka otsikkona on ”Yläikäraja”, säädetään seuraavaa:

”Kun otetaan huomioon edellisissä pykälissä asetetut tavoitteet, säädetään, että [DQ:n] lentäjät voivat työskennellä, kunnes he täyttävät 60 vuotta, eikä yli sen.”

III Pääasian tosiseikat, ennakkoratkaisukysymykset ja asian käsittely unionin tuomioistuimessa

21. DQ ilmoitti 19.1.2012 ilma-aluksen ohjaajana palveluksessaan olevalle Gennaro Cafarolle, että hänen työsopimuksensa päättyisi 19.9.2012 hänen täytettyään 60 vuotta.

22. Cafaro riitautti irtisanomisensa laillisuuden Tribunale di Romassa (Rooman alioikeus, Italia), joka hylkäsi hänen kanteensa. Corte d'appello di Roma (Rooman ylioikeus, Italia) pysytti kyseisen ratkaisun 19.2.2016 antamallaan tuomiolla.

23. Cafaro valitti ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen, Corte suprema di cassazioneen (ylin tuomioistuin, Italia).

24. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että DQ:n ilma-alukset rinnastetaan kansallisen oikeuden säännösten perusteella valtion ilma-aluksiin. Ne harjoittavat kansallisen turvallisuuden suojaamiseen liittyvää lentotoimintaa, jolloin on taattava asianmukainen turvallisuustaso, joka määritellään erityissäännösten, kuten DPCM:n, mukaisesti. Kyseinen tuomioistuin täsmentää, että DPCM:n säännösten mukaan DQ:n lentäjät eivät saa työskennellä 60 vuotta täytettyään.

25. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että asetuksen N:o 1178/2011 liitteessä I olevan FCL.065 kohdan mukaan kaupallisessa ilmakuljetuksessa toimivien ilma-alusten ohjaajat voivat tietyin edellytyksin jatkaa työskentelyä 60 vuotta täytettyään. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin korostaa, että kyseisessä säännöksessä kielletään näitä lentäjiä työskentelemästä vasta, kun he ovat täyttäneet 65 vuotta.

26. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii, voidaanko asetuksen N:o 1178/2011 liitteessä I olevaa FCL.065 kohtaa, jota sovelletaan nimenomaisesti kaupalliseen ilmakuljetukseen, kuitenkin pitää lentäjien ikää koskevana pääsääntönä. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan on myös epäselvää, onko tämä säännös esteenä kansalliselle säännöstölle, jossa kansallisen turvallisuuden suojaamiseen liittyvään toimintaan käytettyjen ilma-alusten ohjaajien osalta säädetään lentäjän työsuhteen automaattisesta päättymisestä, kun tämä täyttää 60 vuotta.

27. Toissijaisesti ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii, onko erityissäännöstö, jonka mukaan lentäjien työsuhteet päättyvät automaattisesti 60 vuoden iässä, yhteensopiva direktiivin 2000/78 ja siinä säädetyn ikään perustuvan syrjinnän kiellon periaatteen kanssa sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 21 artiklan 1 kohdan kanssa.

28. Tässä tilanteessa Corte suprema di cassazione on päättänyt 15.6.2018 unionin tuomioistuimeen saapuneella päätöksellä lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat kysymykset:

”1) Onko meri- ja lentoliikennelain 748 §:n 3 momentin täytäntöön panemiseksi annettuun [DPCM:ään] sisältyvä kansallinen säännöstö, jossa säädetään [DQ:n] ohjaamohenkilöstön työskentelyä koskevista rajoista ja erityisesti työsuhteen automaattisesta päättymisestä työntekijän täyttäessä 60 vuotta, ristiriidassa asetuksen N:o 1178/2011 sen osan kanssa, jossa asetetaan 65

vuoden ikäraja lentäjien työskentelylle kaupallisessa ilmakuljetuksessa, ja voidaanko viimeksi mainittua asetusta soveltaa käsiteltävään asiaan, kun on todettu, ettei kansallista erityissäännöstä sovelleta?

- 2) Toissijaisesti kysytään, että jos katsotaan, ettei asetusta N:o 1178/2011 voida soveltaa aineellisesti tähän asiaan, onko edellä mainittu kansallinen säännöstö ristiriidassa ikään perustuvan syrjinnän kieltoa koskevan periaatteen kanssa, josta säädetään direktiivissä 2000/78 ja määrätään [perusoikeuskirjassa] (21 artiklan 1 kohta), joka konkretisoidaan direktiivillä 2000/78?”

29. Kirjallisia huomautuksia ovat esittäneet pääasian valittaja ja DQ, Italian ja Puolan hallitukset sekä Euroopan komissio.

30. Istunnossa, joka pidettiin 11.4.2019, suullisia huomautuksia esittivät pääasian valittaja, DQ, Italian hallitus ja komissio.

IV Asian tarkastelu

A Ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys

31. Ensimmäisellä ennakkoratkaisukysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyrkii selvittämään, onko asetuksen N:o 1178/2011 liitteessä I olevaa FCL.065 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle kansalliselle säännöstölle, jonka mukaan jäsenvaltion kansallisen turvallisuuden suojaamiseen liittyvään toimintaan käytettyjä ilma-aluksia käyttävän yhtiön palveluksessa olevien lentäjien työsuhde päättyy automaattisesti heidän täyttäessään 60 vuotta.

32. Heti alkuun on täsmennettävä, että mielestäni tämä säännös ei ole sovellettavissa pääasian oikeusriitaan, kuten pyrin osoittamaan.

1. Asetuksen N:o 1178/2011 liitteessä I olevan FCL.065 kohdan ajallinen soveltumattomuus

33. DQ, Italian hallitus ja komissio vetoavat ensisijaisesti siihen, että asetuksen N:o 1178/2011 liitteessä I olevaa FCL.065 kohtaa ei voida ajallisesti soveltaa pääasian tilanteeseen.

34. Kuten ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, Corte suprema di cassazione sen sijaan katsoo, että asetuksen N:o 1178/2011 liitteessä I olevan FCL.065 kohdan ajallista soveltuvuutta pääasian oikeusriitaan ei voida pitää poissuljettuna, koska tämä säännös ei sisälly säännöksiin, joiden soveltamista jäsenvaltiot voivat lykätä.

35. On huomattava, että kansallisten tuomioistuinten ja unionin tuomioistuimen välille SEUT 267 artiklalla luodussa yhteistyömenettelyssä unionin tuomioistuimen tehtävänä on antaa kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllinen vastaus, jonka perusteella kansallinen tuomioistuin voi ratkaista siinä vireillä olevan asian. Ennakkoratkaisukysymyksiin on tämän vuoksi vastattava niiden perussopimuksen ja johdetun oikeuden säännösten ja määräysten perusteella, joilla saattaa olla merkitystä esitetyn ongelman kannalta.⁷ Voidakseen antaa ennakkoratkaisukysymyksen esittäneelle tuomioistuimelle hyödyllisen vastauksen unionin tuomioistuin saattaa myös joutua ottamaan huomioon sellaisia unionin oikeuden normeja, joihin kansallinen tuomioistuin ei ole ennakkoratkaisupyynnössään viitannut.⁸

⁷ Ks. tuomio 29.10.2015, Nagy (C-583/14, EU:C:2015:737, 21 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

⁸ Ks. viimeksi tuomio 21.3.2019 Mobit ja Autolinee Toscane (C-350/17 ja C-351/17, EU:C:2019:237, 35 kohta) ja tuomio 11.4.2019, Repsol Butano ja DISA Gas (C-473/17 ja C-546/17, EU:C:2019:308, 38 kohta).

36. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ole maininnut asetukseen N:o 1178/2011 sisältyvää säännöstä, jonka perusteella sen liitteessä I olevan FCL.065 kohdan soveltamista voitaisiin lykätä. On kuitenkin todettava, että tämän asetuksen 12 artiklan 1 b kohdassa säädetään nimenomaisesti tästä mahdollisuudesta, sillä kyseisen artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat päättää olla soveltamatta liitteen I säännöksiä, joihin FCL.065 kuuluu, 8.4.2013 asti.

37. Komission ja Italian hallituksen kirjallisista huomautuksista samoin kuin Italian hallituksen istunnossa esittämistä huomautuksista ilmenee, että Italian tasavalta on käyttänyt asetuksen N:o 1178/2011 12 artiklan 1 b kohdassa annettua mahdollisuutta, minkä vuoksi asetuksen N:o 1178/2011 liitteen I säännökset eivät olleet sovellettavissa Italiassa ennen 8.4.2013.

38. Cafaron työsuhde päättyi 19.9.2012 hänelle 19.2.2012 tiedoksi annetun ilmoituksen mukaisesti, minkä vuoksi asetuksen N:o 1178/2011 liitteessä I olevaa FCL.065 kohtaa ei voida soveltaa ajallisesti pääasian oikeusriitaan.

39. Täydellisyyden vuoksi osoitan jäljempänä, että asetusta N:o 1178/2011 ei voida missään tapauksessa soveltaa myöskään aineellisesti pääasian oikeusriitaan.

2. Asetuksen N:o 1178/2011 aineellinen soveltumattomuus

40. Asetus N:o 1178/2011 on asetuksen N:o 216/2008 täytäntöönpanotoimi, joka on annettu muun muassa sen 7 artiklan 6 kohdan perusteella. Tästä seuraa, että asetuksen N:o 1178/2011 aineellinen soveltamisala ei voi olla laajempi kuin sen perustoimen aineellinen soveltamisala, johon se perustuu.⁹

41. Viitataan siis asetuksen N:o 216/2008 säännöksiin, joissa määritetään sen aineellinen soveltamisala, asetuksen N:o 1178/2011 aineellisen soveltamisalan määrittämiseksi.

42. Myönteiseltä kannalta tarkasteltuna asetuksen N:o 216/2008 tarkoituksena on vahvistaa yhteiset siviili-ilmailua koskevat säännöt ja ylläpitää siinä yhtenäistä turvallisuuden tasoa.¹⁰ Tätä asetusta voidaan siis soveltaa toimintaan, joka kuuluu siviili-ilmailun alaan. Sama pätee asetukseen N:o 1178/2011, jossa säädetään siviili-ilmailun lentomiehistöä koskevista teknisistä vaatimuksista ja hallinnollisista menettelyistä.

43. Kielteiseltä kannalta tarkasteltuna asetuksen N:o 216/2008 1 artiklan 2 kohdassa säädetään selvästi poikkeuksesta tämän asetuksen soveltamiseen siltä osin kuin kyse on henkilöstöstä ja organisaatioista, jotka kuuluvat puolustusvoimien, tullin, poliisin tai vastaavien viranomaisten toimintaan. Tämä poikkeus pätee siis myös siltä osin kuin kyse on asetuksesta N:o 1178/2011.

44. Tässä kohtaa minun on täsmennettävä, miten ymmärrän tämän poikkeuksen. Cafaro väittää, että koska DQ on siviililain säännösten mukaisesti perustettu yksityinen yhtiö ja koska se toimii kaupallisen ilmakuljetustoiminnan harjoittamiseen luvan saaneena lentoliikenteen harjoittajana, sen ei voida katsoa kuuluvan asetuksen N:o 216/2008 1 artiklan 2 kohdassa säädetyn poikkeuksen soveltamisalaan. Cafaro väittää näin ollen, että DQ:hun pitäisi soveltaa asetusta N:o 1178/2011.

45. Koska kyseessä on poikkeus, asetuksen N:o 216/2008 1 artiklan 2 kohtaa on tulkittava suppeasti. Mielestäni tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että asianomaisen yksikön oikeudellisen muodon perusteella pitäisi määrittää, kuuluuko se tämän säännöksen soveltamisalaan.

⁹ Ks. analogisesti tuomio 14.11.1989, Espanja ja Ranska v. komissio (6/88 ja 7/88, EU:C:1989:420), jossa yhteisöjen tuomioistuin kumosi komission antamat täytäntöönpanotoimenpiteet siltä osin kuin ne eivät kuuluneet perusasetuksen soveltamisalaan.

¹⁰ Asetuksen N:o 216/2008 2 artiklan 1 kohta.

46. Ensinnäkin asetuksen N:o 216/2008 1 artiklan 2 kohdan sanamuodon mukainen tulkinta osoittaa mielestäni, että yksikön muodolla ei ole merkitystä ratkaistaessa, sovelletaanko siihen poikkeusta, koska siitä ei ole minkäänlaista mainintaa. Kyseinen säännös koskee nimittäin henkilöstöä ja organisaatioita, jotka *kuuluvat* puolustusvoimien, tullin, poliisin tai *vastaavien* viranomaisten *toimintaan*. Siinä viitataan ainoastaan mainittujen henkilöstöjen ja organisaatioiden harjoittamaan toimintaan. Kyseisessä säännöksessä vahvistetaan siten toimintaan eikä muotoon liittyvä kriteeri sen määrittämiseksi, kuuluvatko toimintaa harjoittavat henkilöstöt ja organisaatiot asetuksen N:o 216/2008 ja laajentaen asetuksen N:o 1178/2011 soveltamisalaan vai eivät.

47. Toiseksi asetuksen N:o 216/2008 1 artiklan 2 kohdan tulkinta, jota Cafaro puoltaa huomautuksissaan, on mielestäni vastoin asetusten N:o 216/2008 ja N:o 1178/2011 tehokasta vaikutusta, sillä se merkitsisi sitä, että näiden asetusten soveltamisalan laajuus riippuisi kansallisista oikeudellisista luonnehdinnoista. Jos tälle säännökselle hyväksyttäisiin tällainen tulkinta, kansallisen oikeuden mukaan yksityinen yhtiö kuuluisi aina kyseisten asetusten soveltamisalaan. Se, että asetusten N:o 216/2008 ja N:o 1178/2011 säännösten soveltamisen katsottaisiin riippuvan pelkästään kansallisista oikeuksista ja niiden moninaisuudesta, johtaisi siihen, että järjestelmät poikkeisivat suuresti toisistaan jäsenvaltioiden mukaan, ja estäisi itsessään toteuttamasta näiden asetusten tavoitetta ottaa käyttöön yhteiset siviili-ilmailua koskevat säännöt.

48. Ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että DQ tarjoaa ”erityisluonteista” palvelua, toisin sanoen harjoittaa ”tiedustelupalvelun peitetoimintaa” kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi.¹¹ DQ:n harjoittama toiminta jää siten asetuksen N:o 216/2008 aineellisen soveltamisalan ulkopuolelle, ja tähän on kaksi syytä. Yhtäältä tiedustelupalvelun peitetoiminta, jonka harjoittaminen liittyy kansallisen turvallisuuden suojaamiseen, ei mielestäni kuulu siviili-ilmailuun. Toisaalta vielä suurempana syynä on pidettävä sitä, että tällaiseen erityiseen toimintaan sovelletaan asetuksen N:o 216/2008 1 artiklan 2 kohdan poikkeusta, koska siinä on kyse puolustusvoimien, tullin tai poliisin toimintaa vastaavasta toiminnasta. Tältä osin on merkityksetöntä, että DQ harjoittaa tätä toimintaa yksityisoikeudellisessa muodossa.

49. Katson näin ollen, että yleisesti asetusta N:o 1178/2011 ja erityisesti sen liitteessä I olevaa FCL.065 kohtaa ei voida soveltaa esillä olevaan tilanteeseen aineellisesti eikä myöskään ajallisesti.

B Toinen ennakkoratkaisukysymys

50. Toisella ennakkoratkaisukysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyrkii selvittämään, onko direktiivin 2000/78 säännöksiä ja perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdan määräyksiä tulkittava siten, että ne ovat esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle kansalliselle säännöstölle, jonka mukaan jäsenvaltion kansallisen turvallisuuden suojaamiseen liittyvään toimintaan käytettyjä ilma-aluksia käyttävän yhtiön palveluksessa olevien lentäjien työsuhde päättyy automaattisesti heidän täyttäessään 60 vuotta.

51. Jotta voidaan selvästi yksilöidä ne unionin oikeuteen liittyvät seikat, joiden tulkintaa pyydetään, haluan aluksi täsmentää, että mielestäni ennakkoratkaisukysymykseen vastaamiseksi ei ole tarpeen viitata perusoikeuskirjan määräyksiin. Perusoikeuskirjassa vahvistetaan ikään perustuvan syrjinnän kiellon yleinen periaate, joka konkretisoidaan työssä ja ammatissa direktiivin 2000/78 säännöksillä.¹²

¹¹ Osa DQ:n harjoittamasta toiminnasta ei asianosaisten esittämien huomautusten mukaan kuitenkaan liity tähän tavoitteeseen.

¹² Tuomio 13.9.2011, Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573, 48 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Lukuun ottamatta tapauksia, joissa unionin tuomioistuimen on nimenomaan tutkittava johdetun oikeuden säännöksen yhteensopivuutta perusoikeuskirjan kanssa tai tulkittava sitä perusoikeuskirjan mukaisesti.

Tästä seuraa, että kun unionin tuomioistuimelle on esitetty perusoikeuskirjan 21 artiklassa ja direktiivin 2000/78 säännöksissä vahvistetun ikään perustuvan syrjinnän kiellon yleisen periaatteen tulkintaa koskeva ennakkoratkaisukysymys, sen on tarkasteltava kysymystä ainoastaan kyseisen direktiivin perusteella.¹³

52. Keskityn siten tarkastelussani pelkästään direktiivin 2000/78 säännösten tulkintaan. Tältä osin on huomattava, että vaikka ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ole ennakkoratkaisukysymyksissään muodollisesti viitannut direktiivin 2000/78 asiaa koskeviin säännöksiin, vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan unionin tuomioistuin voi ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämien kysymysten sanamuodon perusteella ja sen esittämät tiedot huomioon ottaen osoittaa, mitkä unionin oikeutta koskevat seikat ovat tarpeen, jotta tämä tuomioistuin voi ratkaista sen käsiteltäväksi saatetun oikeudellisen ongelman unionin oikeuden mukaisesti.¹⁴

53. Luettaessa direktiiviä 2000/78 ennakkoratkaisupyynnön perustelujen valossa voidaan mainita useita pääasian ratkaisun kannalta merkityksellisiä säännöksiä, joita ovat direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohta, 3 artiklan 4 kohta, 4 artiklan 1 kohta ja 6 artiklan 1 kohta.

54. Vastatakseni toiseen ennakkoratkaisukysymykseen tarkastelen näin ollen peräjälkeen näitä artikloja.

55. Aluksi on tarkistettava, kuuluuko pääasiassa kyseessä oleva lainsäädäntö direktiivin 2000/78 soveltamisalaan. Tämän jälkeen tutkin, merkitseekö tämä säännöstö ikään perustuvaa erilaista kohtelua, ja lopuksi tarvittaessa, voiko tämä erilainen kohtelu olla oikeutettua siten, että se ei ole direktiivissä 2000/78 tarkoitettua syrjintää.¹⁵

1. Direktiivin 2000/78 sovellettavuus

56. Komissio huomauttaa, että DQ:n tilanteeseen voitaisiin soveltaa direktiivin 2000/78 3 artiklan 4 kohdassa säädettyä poikkeusta, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, että tätä direktiiviä ei sovelleta puolustusvoimiin ikään perustuvan syrjinnän osalta.

57. Katson kuitenkin, ettei tässä säännöksessä tarkoitettulla poikkeuksella ole merkitystä esillä olevassa asiassa, ja näin on seuraavista syistä.

58. Ensinnäkin on tuotava esille se Italian hallituksen istunnossa vahvistama seikka, että vaikka Italian tasavalta on kansallisessa oikeudessa säätänyt direktiivin 2000/78 soveltamista puolustusvoimiin koskevasta poikkeuksesta muun muassa ikään perustuvan syrjinnän osalta tämän direktiivin 3 artiklan 4 kohdan mukaisesti, DQ jää joka tapauksessa tämän poikkeuksen ulkopuolelle.

59. Seuraavaksi on todettava, että koska kyse on poikkeuksesta, direktiivin 2000/78 3 artiklan 4 kohtaa on tulkittava suppeasti. Toisin sanoen poikkeus ei voi ulottua koskemaan kaikkia yhtiöitä, jotka harjoittavat kansalliseen turvallisuuteen liittyvää toimintaa mutta eivät kuitenkaan ole osa jäsenvaltion puolustusvoimia. Tätä säännöstä ei tämän vuoksi voida tulkita siten, että se voisi koskea elimiä, jotka eivät kuulu puolustusvoimiin, vaikka ne harjoittavat vastaavaa toimintaa kuin puolustusvoimat.

13 Tuomio 13.11.2014, Vital Pérez (C-416/13, EU:C:2014:2371, 25 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

14 Ks. tuomio 9.7.1969, Völk (5/69, EU:C:1969:35, 2 kohta); tuomio 17.7.2008, ASM Brescia (C-347/06, EU:C:2008:416, 25 kohta) ja tuomio 8.11.2012, Gülbahe (C-268/11, EU:C:2012:695, 32 kohta).

15 Ks. mm. tuomio 13.9.2011, Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573, 37 kohta); tuomio 13.11.2014, Vital Pérez (C-416/13, EU:C:2014:2371, 27 kohta) ja tuomio 15.11.2016, Salaberria Sorondo (C-258/15, EU:C:2016:873, 24, 30 ja 31 kohta). Tätä kolmivaiheista lähestymistapaa on oikeuskirjallisuudessa luonnehdittu ”perinteiseksi”. Ks. mm. Tobler, C., ”EU Age discrimination law and older and younger workers: Court of Justice of the EU Case law development” teoksessa Numhauser-Henning, A. ja Rönmar, M. (toim.), *Age discrimination and Labour Law, Comparative and conceptual perspectives in the EU and beyond*, Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2015.

60. Lisäksi ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen annettavan vastauksen yhteydessä ehdottamastani arvioinnista, joka koskee DQ:n toimintaa asetuksessa N:o 216/2008 tarkoitettuna puolustusvoimien toimintaa vastaavana toimintana, ei voida tehdä minkäänlaista päätelmää siltä osin, onko direktiivin 2000/78 3 artiklan 4 kohdassa säädetty poikkeus sovellettavissa vai ei.

61. Jo tässä säännöksessä säädetyn poikkeuksen sanamuodosta sinänsä ilmenee, että sen soveltamisala on paljon suppeampi kuin asetuksen N:o 216/2008 1 artiklan 2 kohdan soveltamisala. Kun ensin mainittu koskee vain puolustusvoimia, asetuksen N:o 216/2008 soveltamisen ulkopuolelle jätetään puolustusvoimien, tullin, poliisin tai vastaavien viranomaisten toiminta. Tämä vahvistetaan direktiivin 2000/78 johdanto-osan 18 perustelukappaleessa, josta ilmenee, että tätä direktiiviä on tarkoitus soveltaa poliisiviranomaisiin ja vankila- ja pelastusorganisaatioihin. Unionin tuomioistuin on myös useita kertoja hyväksynyt direktiivin 2000/78 soveltamisen poliisivoimiin.¹⁶ Tämä seikka osoittaa tarvittavilta osin, että direktiivin 2000/78 3 artiklan 4 kohdassa säädettyä poikkeusta on tulkittava suppeasti.

62. On myös korostettava, että direktiivin 2000/78 soveltamisala on hyvin laaja ja käsittää suuren määrän syrjintätapauksia mitä moninaisimmista muodoista: sitä sovelletaan sekä yksityisellä että julkisella sektorilla, niin työhönoton kuin työsopimuksen päättymisenkin vaiheissa, samoin kuin sitä sovelletaan työehtoihin ja palkkaan.¹⁷ Olisi siis direktiivin 2000/78 hengen ja tarkoituksen vastaista hyväksyä laaja poikkeus sen soveltamisesta.

63. Sekä ennakkoratkaisupyynnöstä että Italian hallituksen ja DQ:n menettelyn aikana ja istunnossa esittämistä huomautuksista ilmenee, että vaikka DQ harjoittaa kansallisen turvallisuuden suojaamiseen liittyvää toimintaa, se ei kuitenkaan ole osa Italian tasavallan puolustusvoimia. Esillä olevassa asiassa onkin kysymys juuri siitä, voivatko DQ:n erityisasema ja sen toiminnan erityislunne oikeuttaa ikään perustuvan erilaisen kohtelun.

64. DQ ei näin ollen kuulu direktiivin 2000/78 3 artiklan 4 kohdan poikkeuksen piiriin, minkä vuoksi kyseistä direktiiviä voidaan soveltaa pääasian oikeusriitaan.

2. Direktiivissä 2000/78 tarkoitettun syrjinnän toteaminen

65. On muistettava, että direktiivin 2000/78 1 artiklan mukaan kyseisen direktiivin tarkoituksena on luoda yleiset puitteet muun muassa ikään perustuvan syrjinnän torjumiselle työssä ja ammatissa yhdenvertaisen kohtelun periaatteen toteuttamiseksi jäsenvaltioissa. Direktiivin 2000/78 2 artiklassa määritellään yhdenvertaisen kohtelun periaate, jolla tarkoitetaan, ettei minkäänlaista muun muassa ikään perustuvaa välitöntä tai välillistä syrjintää saa esiintyä. Tämän direktiivin 2 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaan välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan muun muassa iän perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vertailukelpoisessa tilanteessa.

66. Sen selvittämiseksi, merkitseekö pääasiassa kyseessä oleva säännöstö direktiivissä 2000/78 tarkoitettua syrjintää, on siis ensinnäkin määritettävä, johtaako se erilaiseen kohteluun. Tämän jälkeen tutkin, voiko tämä erilainen kohtelu olla oikeutettua direktiivin 2000/78 säännösten perusteella, kuten DQ sekä Italian ja Puolan hallitukset väittävät, jolloin se ei ole tässä direktiivissä tarkoitettua syrjintää.

16 Tuomio 13.11.2014, Vital Pérez (C-416/13, EU:C:2014:2371) ja tuomio 15.11.2016, Salaberria Sorondo (C-258/15, EU:C:2016:873).

17 Direktiivin 2000/78 3 artikla. Ks. direktiivin 2000/78 soveltamisalan laajuudesta Bailly, P. ja Lhernould, J.-P., ”Discrimination en raison de l’âge: sources européennes et mise en œuvre en droit interne”, *Revue de droit social*, 2012, s. 223, ja em. Tobler, C.

a) Erilaisen kohtelun esiintyminen

67. Välittömästi ikään perustuvan erilaisen kohtelun esiintymisestä pääasiassa kyseessä olevan kansallisen säännösten seurauksena ei ole mielestäni minkäänlaista epäilyä, eivätkä asianosaiset ole myöskään lausuneet siitä.

68. DPCM:n seurauksena yli 60-vuotiaita DQ:n lentäjiä kohdellaan vertailukelpoisessa tilanteessa epäsuotuisammin kuin tämän saman yhtiön nuorempia lentäjiä, koska heidän työsuhteensa DQ:n kanssa päättyy automaattisesti heidän täytettyään 60 vuotta, ja pelkästään tällä perusteella. On täysin ilmeistä, että tämänkaltaisella säännöstöllä otetaan käyttöön välittömästi ikään perustuva erilainen kohtelu direktiivin 2000/78 1 artiklan ja 2 artiklan 2 kohdan a alakohdan säännöksissä tarkoitettulla tavalla.¹⁸

b) Mahdolliset poikkeukset

69. Direktiivissä 2000/78 säädetään kolmesta poikkeuksesta,¹⁹ joiden perusteella välittömästi ikään perustuvaa erilaista kohtelua ei kuitenkaan pidetä tässä direktiivissä tarkoitettuna syrjintänä.

70. Kaksi näistä poikkeuksista, joista säädetään direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdassa ja 4 artiklan 1 kohdassa, ovat yhteisiä kaikille syrjintäperusteille eivätkä liity erityisesti ikään perustuvaan erilaiseen kohteluun. Tämän direktiivin 2 artiklan 5 kohdassa säädetään, että kansallisessa lainsäädännössä säädetty toimenpide, joka on tarpeen yleisen turvallisuuden ja järjestyksen takaamiseksi ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden sekä muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi, ei ole kyseisessä direktiivissä tarkoitettua syrjintää. Direktiivin 2000/78 4 artiklan 1 kohdassa säädetään lisäksi, että erilainen kohtelu, joka perustuu muun muassa ikään liittyvään ominaisuuteen, ei ole tässä direktiivissä tarkoitettua syrjintää, jos tiettyjen työtehtävien luonteen tai niiden yhteyksien vuoksi, joissa tehtävät suoritetaan, kyseinen ominaisuus on todellinen ja ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus.

71. Direktiivin 2000/78 6 artiklan 1 kohdassa säädetään ikään perustuvaa syrjintää koskevasta erityisestä poikkeuksesta,²⁰ joka koskee toimenpiteitä, jotka ovat kansallisen lainsäädännön puitteissa objektiivisesti ja asianmukaisesti perusteltuja, erityisesti työllisyyspoliittisella, työmarkkinoita tai koulutusta koskevalla oikeutetulla tavoitteella.

72. Ennen kuin tarkastelen mahdollisuutta oikeuttaa DQ:n lentäjiin kohdistuvan kohtelun kaltainen erilainen kohtelu, palaan näiden kolmen poikkeuksen yhteen nivoutumiseen selvittääkseni, mitkä niistä voivat oikeuttaa pääasiassa kyseessä olevan toimenpiteen.

1) Eri poikkeusten yhteen nivoutuminen toimenpiteen tarkoituksen mukaan

73. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan on tunnistettava pääasiassa kyseessä olevalla toimenpiteellä tavoiteltu päämäärä, jotta voidaan määrittää, mihin direktiivin säännöksiin nähden kyseistä toimenpidettä on tarkasteltava.²¹ Poikkeusten soveltaminen riippuu toisin sanoen sen toimenpiteen tavoitteesta, jolla erilainen kohtelu on otettu käyttöön.

¹⁸ Ks. analogisesti tuomio 13.9.2011, Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573, 44 ja 45 kohta).

¹⁹ Ks. mahdollisia poikkeuksia koskevasta luokittelusta Bribosia, E. ja Bombois, T., "Interdiction de la discrimination en fonction de l'âge: du principe, de ses exceptions, et de quelques hésitations...", *RTD Eur.*, 2011, s. 41, tai em. Tobler, C.

²⁰ Ks. ikään perustuvaa syrjintää koskevan erityisen poikkeuksen säätämisen syistä O'Cinneide, C., "Constitutional and Fundamental Rights aspects of age discrimination", em. *Age discrimination and Labour Law, Comparative and conceptual perspectives in the EU and beyond*.

²¹ Tuomio 12.1.2010, Petersen (C-341/08, EU:C:2010:4, 37 kohta).

74. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämien tietojen mukaan DPCM:n säännökset, joilla DQ:n lentäjille asetetaan ikäraja, on laadittu DQ:n lentojen asianmukaisen turvallisuustason takaamiseksi kansallisen turvallisuuden vuoksi. Pääasiassa kyseessä olevalla säännöstöllä on siten kaksi tavoitetta: lentoliikenteen turvallisuuden takaaminen ja kansallisen turvallisuuden suojaaminen.

75. Lentoliikenteen turvallisuuden takaaminen liittyy direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdassa tarkoitettuun yleisen turvallisuuden suojaamiseen ja voi olla myös tämän direktiivin 4 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu oikeutettu tavoite, jolla voidaan perustella yhdenvertaisen kohtelun periaatteesta poikkeaminen.²² Sama johtopäätös on tehtävä kansallisen turvallisuuden suojaamisen osalta, sillä toimenpiteet, joilla on tarkoitus taata valtion tiedustelupalvelun tehtävien asianmukainen toteuttaminen ja onnistuminen, ovat kiistatta yleisen turvallisuuden takaamiseen tarkoitettuja toimenpiteitä. Direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohtaan ja 4 artiklan 1 kohtaan voidaan siis lähtökohtaisesti vedota 60 vuotta täyttäneiden DQ:n lentäjien erilaisen kohtelun oikeuttamiseksi.²³

76. En kuitenkaan usko, että direktiivin 2000/78 6 artiklan 1 kohdassa säädetty poikkeus olisi esillä olevan asian kannalta merkityksellinen, kun otetaan huomioon pääasiassa kyseessä olevan säännösten tavoitteet. Tässä säännöksessä esitetään luettelo tavoitteista, joihin toimenpiteellä on pyrittävä, jotta siihen voitaisiin soveltaa poikkeusta. Vaikka luettelo ei ole tyhjentävä ja vaikka sillä on vain ohjeellista arvoa,²⁴ kuten unionin lainsäätäjän käyttämästä ilmaisusta ”erityisesti” ilmenee, tämä ei merkitse sitä, että kyseisen säännöksen perusteella voitaisiin vedota kaikenlaisiin tavoitteisiin. Unionin tuomioistuin on jo todennut, että tavoitteet, joita voidaan pitää direktiivin 2000/78 6 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla oikeutettuina, ovat sosiaalipoliittisia tavoitteita.²⁵ Se on tuomiossa Prigge ym. pitänyt erityisesti poissuljettuna, että lentoliikenteen turvallisuuden tavoite voisi olla tässä säännöksessä tarkoitettu oikeutettu tavoite.²⁶

77. En näe mitään syytä tarkistaa unionin tuomioistuimen direktiivin 2000/78 6 artiklan 1 kohdalle antamaa tulkintaa. Katson sitä vastoin, että muiden kuin sosiaalipoliittisten tavoitteiden hyväksyminen tässä säännöksessä tarkoitetuiksi oikeutetuiksi tavoitteiksi johtaisi yhdenvertaisen kohtelun periaatetta koskevan poikkeuksen perusteettomaan laajentamiseen unionin lainsäätäjän vahvistamia rajoja pidemmälle.

78. Siltä osin kuin pääasiassa kyseessä olevalla säännöstöllä on lentoliikenteen turvallisuuden takaamista koskeva tavoite, kuten tuomiosta Prigge ym.²⁷ nimenomaisesti ilmenee, sitä ei näin ollen voida oikeuttaa direktiivin 2000/78 6 artiklan 1 kohdan perustella. Koska myöskään kansallisen turvallisuuden suojaamista koskeva tavoite ei kuulu sosiaalipoliittikkaan, se ei voi olla tässä säännöksessä tarkoitettu oikeutettu tavoite.

79. Katson tämän vuoksi, että kansallisesta säännöstöstä seuraava erilainen kohtelu voitaisiin oikeuttaa vain direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdan ja 4 artiklan 1 kohdan perusteella, edellyttäen kuitenkin, että niiden soveltamisedellytykset täyttyvät.

22 Tuomio 13.9.2011, Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573, 58 ja 69 kohta).

23 Tältä osin on todettava, että näiden kahden säännöksen soveltamisalat voivat olla päällekkäiset, jolloin niitä sovelletaan samanaikaisesti. Ks. mm. tuomio 13.9.2011, Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573). Niiden soveltamiselle on kuitenkin asetettu erilaiset edellytykset.

24 Tuomio 5.3.2009, Age Concern England (C-388/07, EU:C:2009:128, 43 kohta).

25 Tuomio 5.3.2009, Age Concern England (C-388/07, EU:C:2009:128, 46 kohta).

26 Tuomio 13.9.2011 (C-447/09, EU:C:2011:573, 82 kohta).

27 Tuomio 13.9.2011 (C-447/09, EU:C:2011:573).

2) Poikkeusten soveltamisedellytykset

80. Esitän aluksi syyt, joiden vuoksi direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohtaa ei voida mielestäni tulkita siten, että sillä voitaisiin oikeuttaa pääasiassa kyseessä olevan kaltainen toimenpide. Tämän jälkeen osoitan, tällä kertaa tämän direktiivin 4 artiklan 1 kohdan osalta, että esillä olevassa asiassa voitaisiin hyväksyä poikkeus yhdenvertaisen kohtelun periaatteeseen.

i) Direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohta

81. Direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdan mukaan toimenpide, jolla otetaan käyttöön välittömästi ikään perustuva erilainen kohtelu mutta joka on kuitenkin tarpeen demokraattisessa yhteiskunnassa yleisen turvallisuuden takaamiseksi, ei merkitse tässä direktiivissä tarkoitettua syrjintää, kunhan tästä toimenpiteestä säädetään kansallisessa lainsäädännössä.²⁸

82. On huomattava, että vaatimus kansallisessa lainsäädännössä säätämisestä on direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdassa säädetyn poikkeuksen erityispiirre. Tämän direktiivin 4 artiklan 1 kohdassa tai 6 artiklan 1 kohdassa ei aseteta tällaista edellytystä. Tällä lisävaatimuksella unionin lainsäätäjän tarkoituksena on siis ollut asettaa direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdan soveltamiselle tässä direktiivissä säädettyjen muiden poikkeusten soveltamisedellytyksiin nähden vielä tiukemmat edellytykset.²⁹ Toisin kuin direktiivin 2000/78 4 artiklan 1 kohdassa ja 6 artiklan 1 kohdassa, tämän direktiivin 2 artiklan 5 kohdassa viitataan tiettyyn oikeudelliseen välineeseen³⁰ eli kansalliseen lainsäädäntöön.

83. Koska kyse on syrjintäkiellon periaatetta koskevasta poikkeuksesta, direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdan säännöstä, myös vaatimusta kansallisessa lainsäädännössä säätämisestä, on tulkittava suppeasti. Päätös tämänkaltaisten poikkeusten säätämisestä yhdenvertaiseen kohteluun työssä ja ammatissa direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdan edellytysten mukaisesti kuuluu kansalliselle lainsäätäjälle, ja sen on perustuttava täsmälliseen säännökseen.

84. Näistä syistä katson, että direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdassa tarkoitettuna kansallisen lainsäädännön käsite on ymmärrettävä suppeassa merkityksessä. Tässä säännöksessä tarkoitettuna kansallisella lainsäädännöllä direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdassa asetettuna nimenomaisena ja erityisenä vaatimuksena viitataan toisin sanoen lakiin muodollisessa merkityksessä.³¹ Siten lainsäädäntöelimen antama lainsäätämisyjärjestyksessä hyväksytty säädös on tässä säännöksessä tarkoitettua kansallista lainsäädäntöä.³²

28 Direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdassa tarkoitettua lainsäädännön käsitteestä on annettu vähän tuomioita. Tältä osin on mainittava 13.9.2011 annettu tuomio Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573), joskaan siinä ei esitetä tulkintaseikkoja, joiden avulla voitaisiin ratkaista, onko pääasiassa kyseessä oleva toimenpide kansallisessa lainsäädännössä säädetty toimenpide. Tässä tuomiossa unionin tuomioistuin totesi, että työmarkkinaosapuolten määräämä toimenpide voi täyttää direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdan edellytyksen, jos jäsenvaltio on kuitenkin valtuuttanut nämä työmarkkinaosapuolet täsmällisten valtuutussääntöjen nojalla toteuttamaan tässä säännöksessä tarkoitettuja toimenpiteitä.

29 Ks. tästä julkisasiamies Cruz Villalónin ratkaisuehdotus Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:321, 51 kohta).

30 Tuomio 13.9.2011, Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573, 59 kohta).

31 Vaikka unionin tuomioistuin hyväksyi tietyn lievennyksen tähän periaatteeseen 13.9.2011 annetussa tuomiossa Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573, 60 ja 61 kohta) työmarkkinaosapuolten tekemien työehtosopimusten osalta, tälle lievennykselle on asetettu täsmälliset edellytykset. Jäsenvaltiot voivat sallia valtuutussääntöjen nojalla, että työmarkkinaosapuolet toteuttavat direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdassa tarkoitettuja toimenpiteitä, vain, jos nämä valtuutussääntöt ovat riittävän täsmällisiä sen takaamiseksi, että mainitut toimenpiteet täyttävät tässä säännöksessä vahvistetut edellytykset. Mielestäni tätä lievennystä, joka koskee työehtosopimusten neuvottelemista ja tekemistä koskevaa oikeuttaan käyttävien työmarkkinaosapuolten hyvin erityistä tilannetta, ei pidä ymmärtää siten, että siinä sallitaan kaikissa tilanteissa kansallisessa lainsäädännössä säätämistä koskevan vaatimuksen noudattamatta jättäminen, sillä tällöin laajennettaisiin kohtuuttomasti yhdenvertaisen kohtelun periaatetta koskevan sellaisen poikkeuksen soveltamisalaa, jonka unionin lainsäätaja on nimenomaisesti tarkoittanut erityisen rajoittavaksi.

32 Ks. analogisesti tästä määritelmästä julkisasiamies Jääskisen ratkaisuehdotus parlamentti v. komissio (C-286/14, EU:C:2015:645, 1 kohta).

85. Vaikka asianosaiset ovat eri mieltä DPCM:n täsmällisestä luonteesta ja vaikka sen määrittäminen kuuluu kansalliselle tuomioistuimelle, asianosaisten istunnossa esittämistä huomautuksista kuitenkin ilmenee, että pääasiassa kyseessä oleva säännöstö ei ole missään tapauksessa laki muodollisessa merkityksessä, koska lainsäädäntöelin ei ole antanut sitä, minkä tarkistaminen kuuluu kuitenkin ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle.

86. Katson näin ollen, että pääasiassa kyseessä olevaa säännöstöä ei voida pitää direktiivin 2000/78 2 artiklan 5 kohdassa tarkoitettuna kansallisessa lainsäädännössä säädettyinä toimenpiteinä.

87. Tämän säännöksen perusteella ei näin ollen voida oikeuttaa pääasiassa kyseessä olevasta säännöstöstä seuraavaa erilaista kohtelua.

ii) Direktiivin 2000/78 4 artiklan 1 kohta

88. Direktiivin 2000/78 4 artiklan 1 kohdan mukaan erilainen kohtelu, joka perustuu ikään liittyvään ominaisuuteen, ei ole syrjintää, jos tiettyjen työtehtävien luonteen tai niiden yhteyksien vuoksi, joissa tehtävät suoritetaan, kyseinen ominaisuus on todellinen ja ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus, edellyttäen, että tavoite on oikeutettu ja että vaatimus on oikeasuhteinen.

89. Oikeuskäytäntö, jossa tätä säännöstä on tulkittu, on sittemmin hyvin vakiintunut:³³ usean edellytyksen on täytyttävä, jotta erilainen kohtelu ei ole kyseisessä säännöksessä tarkoitettua syrjintää.

90. Ensinnäkin erilaisen kohtelun täytyy perustua muun muassa ikään liittyvään ominaisuuteen, ja tämän ominaisuuden on oltava ”todellinen ja ratkaiseva vaatimus”. Unionin tuomioistuin on täsmentänyt, ”ettei todellisessa ja ratkaisevassa työhön liittyvässä vaatimuksessa ole kyse seikasta, johon erilainen kohtelu perustuu, vaan siinä on oltava kyse tähän seikkaan liittyvästä ominaisuudesta”.³⁴ Toiseksi tavoitteen on oltava oikeutettu. Kolmanneksi vaatimuksen on oltava oikeasuhteinen.

91. Siltä osin kuin kyse on toisesta edellytyksestä olen jo tämän ratkaisuehdotuksen 75 kohdassa esittänyt, että pääasiassa kyseessä olevan säännöstön tavoitteita, lentoliikenteen turvallisuuden takaamista ja kansallisen turvallisuuden suojaamista, voidaan pitää direktiivin 2000/78 4 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuina oikeutettuina tavoitteina. On siis tarpeen tutkia ainoastaan ensimmäinen ja viimeinen näistä edellytyksistä.

92. Aluksi on tarkistettava, perustuuko alle 60-vuotiaiden ja yli 60-vuotiaiden DQ:n lentäjien erilainen kohtelu ikään liittyvään ominaisuuteen ja voidaanko tätä ominaisuutta pitää todellisena ja ratkaisevana työhön liittyvänä vaatimuksena. Uskoakseni tuomiosta Prigge ym.³⁵ saadaan tältä osin hyödyllisiä ohjeita.³⁶

33 Ks. mm. tuomio 12.1.2010, Wolf (C-229/08, EU:C:2010:3); tuomio 13.9.2011, Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573); tuomio 13.11.2014, Vital Pérez (C-416/13, EU:C:2014:2371); tuomio 15.11.2016, Salaberria Sorondo (C-258/15, EU:C:2016:873) ja tuomio 14.3.2017, Bougnaoui ja ADDH (C-188/15, EU:C:2017:204); näistä viimeksi mainittu koskee uskontoon perustuvaa erilaista kohtelua. Ks. myös julkisasiamies Sharpstonin ratkaisuehdotus Bougnaoui ja ADDH (C-188/15, EU:C:2016:553, 90 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

34 Ks. viimeksi tuomio 14.3.2017, Bougnaoui ja ADDH (C-188/15, EU:C:2017:204, 37 kohta oikeuskäytäntöviittauksiineen).

35 Tuomio 13.9.2011 (C-447/09, EU:C:2011:573).

36 Siitäkin huolimatta, että kyseisessä tuomiosta ei ollut kyse lentäjistä, jotka harjoittavat kansallisen turvallisuuden suojaamiseen liittyvää toimintaa, vaan lentäjistä, jotka harjoittavat kaupallista lentotoimintaa.

93. Kyseisessä tuomiossa unionin tuomioistuin totesi, että on olennaista, että liikennelentäjillä on erityiset fyysiset kyvyt, koska fyysisistä toimintavajeista voi olla tässä ammatissa merkittäviä seurauksia. Lisäksi on kiistatonta, että nämä kyvyt heikkenevät iän myötä. Tästä johtuu, että erityisten fyysisten kykyjen omaamista voidaan pitää todellisena ja ratkaisevana työhön liittyvänä vaatimuksena liikennelentäjän ammatin harjoittamiseksi, ja voidaan katsoa, että tällaisten kykyjen omaaminen liittyy ikään.³⁷

94. Sama johtopäätös pätee nähdäkseni ilma-alusten ohjaajiin, jotka suorittavat kansallisen turvallisuuden suojaamiseen liittyviä tehtäviä. DQ:n lentäjien tehtävien erityispiirteellä ei ole vaikutusta toteamukseen fyysisten kykyjen heikkenemisestä iän myötä eikä niiden seurausten merkittävyyteen, joita fyysisillä toimintavajeilla voi olla tässä ammatissa.³⁸

95. Pääasiassa kyseessä olevalla säännöstöllä käyttöön otetun erilaisen kohtelun on siten katsottava perustuvan direktiivin 2000/78 4 artiklan 1 kohdassa tarkoitettulla tavalla ikään liittyvään ominaisuuteen, joka on todellinen ja ratkaiseva työhön liittyvä vaatimus.

96. Siltä osin kuin kyse on oikeasuhteisuutta koskevasta vaatimuksesta direktiivin 2000/78 johdanto-osan 23 perustelukappaleessa todetaan, että erilainen kohtelu saattaa olla oikeutettua ”erittäin rajoitetuissa tilanteissa”, jos jokin muun muassa ikään liittyvä ominaisuus muodostaa työhön liittyvän todellisen ja ratkaisevan vaatimuksen.³⁹ Tämä perustelukappale ilmentää myös periaatetta, jonka mukaan siltä osin kuin direktiivin 2000/78 4 artiklan 1 kohdan perusteella on mahdollista poiketa syrjintäkiellon periaatteesta, sitä on tulkittava suppeasti.⁴⁰ Lisäksi asiassa Petersen ja asiassa Prigge ym., jotka koskevat työsuhteen automaattista päättymistä iän perusteella ennen kuin asianomainen henkilö on saavuttanut kansallisessa oikeudessa yleensä säädetyn eläkeiän,⁴¹ unionin tuomioistuin totesi, että toimenpide ei ollut oikeasuhteisuutta koskevan vaatimuksen mukainen.⁴²

97. En kuitenkaan katso, että pääasian olosuhteissa DQ:n lentäjien ikärajan ja sen seurausten suhteettomuutta olisi pidettävä ilmeisenä. Esitän jäljempänä syyt, joiden vuoksi tuomiossa Petersen⁴³ ja tuomiossa Prigge ym.⁴⁴ toimenpiteen oikeasuhteisuudesta omaksuttua ratkaisua ei voida mielestäni ulottaa koskemaan esillä olevaa asiaa. Selitän myös, millä tavoin katson, että pääasiassa kyseessä olevan kaltainen kansallinen säännöstö, jossa vahvistetaan DQ-yhtiön lentäjien työskentelylle 60 vuoden yläikärajaa, voisi olla oikeasuhteinen, minkä tarkistaminen kuuluu ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle.

37 Tuomio 13.9.2011, Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573, 67 kohta). Ks. vastaavasti myös Maliszewska-Nienartowicz, J., ”Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości dotyczące wyjątku od zakazu dyskryminacji ze względu na istotny i determinujący wymóg zawodowy”, *Europejski Przegląd Sądowy*, 2018, nro 8, s. 32.

38 Olen päinvastoin jopa sitä mieltä, että niiden yhteyksien erityisluonne, joissa DQ:n tehtävät suoritetaan, vahvistaa sen, että lentäjillä on oltava erityiset fyysiset edellytykset.

39 Ks. myös tuomio 13.9.2011, Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573, 71 kohta) ja tuomio 14.3.2017, Bougnaoui ja ADDH (C-188/15, EU:C:2017:204, 38 kohta).

40 Tuomio 13.9.2011, Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573, 72 kohta).

41 Ja kansainvälisessä oikeudessa 13.9.2011 annetun tuomion Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573, 75 kohta) tapauksessa.

42 Tuomio 13.9.2011, Prigge ym. (C-447/09, EU:C:2011:573). Ks. analogisesti myös tuomio 12.1.2010, Petersen (C-341/08, EU:C:2010:4), jossa unionin tuomioistuin totesi työsuhteen automaattisen päättymisen suhteettomaksi, joskin direktiivin 2 artiklan 5 kohdan perusteella. Ks. tästä Schiek, D., ”Proportionality in age discrimination cases: towards a model suitable for socially embedded rights” em. teoksessa Numhauser-Henning ja A., Rönmar, M. (toim.), *Age discrimination and Labour Law, Comparative and conceptual perspectives in the EU and beyond*.

43 Tuomio 12.1.2010 (C-341/08, EU:C:2010:4).

44 Tuomio 13.9.2011 (C-447/09, EU:C:2011:573).

98. Tuomiossa Petersen⁴⁵ ja tuomiossa Prigge ym.⁴⁶ omaksuttu ratkaisu, jonka mukaan tietyn iän saavuttamisen jälkeen työsuhteen automaattista päättymistä edellyttävä toimenpide on suhteeton, selittyy nähdäkseni ennen kaikkea toimenpiteen epäjohtonmukaisuudella. Unionin tuomioistuin totesi tuomiossa Prigge ym.,⁴⁷ että se, että on vahvistettu ”60 vuoden ikäraja, josta alkaen – – liikennelentäjien ei enää katsota omaavan heidän ammattinsa harjoittamiseen tarvittavia fyysisiä kykyjä, *vaikka kansallisissa ja kansainvälisissä säännöstöissä sallitaan tämän toiminnan harjoittaminen* tietyn edellytyksin 65 vuoden ikään asti”, on suhteeton vaatimus. Vastaavasti tuomiossa Petersen⁴⁸ unionin tuomioistuin toteaa, että ”toimenpide on epäjohtonmukainen sen vuoksi, että siitä on olemassa – – poikkeus” ja että siinä tapauksessa ”sovellettava ikäraja ei ole tarpeen terveyden turvaamiseksi”. Näissä kahdessa tuomiossa kyseessä olevat säännöstit todettiin toisin sanoen suhteettomiksi, sillä ne eivät tosiasiallisesti vastanneet tavoitteeseen johtonmukaisella ja järjestelmällisellä tavalla,⁴⁹ koska samaa ammattia voitiin edelleen harjoittaa muissa yksiköissä näissä säännöstöissä vahvistetun yläikärajan saavuttamisen jälkeen.

99. Pääasiassa kyseessä oleva säännöstö ei mielestäni ole epäjohtonmukainen siten, että se ei vastaisi lentoliikenteen turvallisuuden takaamista ja kansallisen turvallisuuden suojaamista koskeviin tavoitteisiin johtonmukaisella ja järjestelmällisellä tavalla. Toisin kuin kaupallisen lentoliikenteen alalla, kansallisessa oikeudessa ei ole viitenormeja, jotka kyseenalaistaisivat DQ:ssa kansalliseen turvallisuuteen liittyvää toimintaa harjoittavien lentäjien yläikärajan vahvistamisesta 60 vuoteen tehdyn päätöksen johtonmukaisuuden, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tarkistettava, eikä tällaisia normeja ole tietääkseni myöskään kansainvälisessä oikeudessa. Ennakkoratkaisupyyntöstä ei liioin ilmene, että kyseessä olevaan päätökseen olisi olemassa poikkeuksia, jotka voisivat kyseenalaistaa sen johtonmukaisuuden, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuin on kuitenkin tarkistettava.

100. Nähdäkseni unionin tuomioistuimen tuomiossa Petersen⁵⁰ ja tuomiossa Prigge ym.⁵¹ vahvistamaa ratkaisua ei näin ollen voida ulottaa koskemaan pääasiassa kyseessä olevaa säännöstöä ilman muunlaista arviointia.

101. On siis tutkittava, onko tämä säännöstö oikeasuhteinen. Tässä tarkoituksessa on tutkittava, onko tämä yläikäraja asianmukainen asetetun tavoitteen saavuttamiseksi ja ylitetäänkö sillä se, mikä on tarpeen tämän tavoitteen saavuttamiseksi.⁵²

102. Tältä osin on täsmennettävä, että viime kädessä kansallisen tuomioistuimen, joka on yksin toimivaltainen arvioimaan tosiseikkoja ja tulkitsemaan kansallista lainsäädäntöä, on määritettävä, onko pääasiassa kyseessä oleva säännöstö, ja missä määrin, näiden vaatimusten mukainen. Voidakseen antaa kansalliselle tuomioistuimelle hyödyllisen vastauksen unionin tuomioistuin on kuitenkin toimivaltainen antamaan ohjeita, jotka perustuvat pääasian asiakirja-aineistoon sekä sille esitettyihin kirjallisiin ja suullisiin huomautuksiin ja joiden avulla kyseinen tuomioistuin voi ratkaista sen käsiteltäväksi saatetun konkreettisen asian.⁵³ Käsitelen tätä seikkaa jäljempänä esitettävissä perusteluissa.

45 Tuomio 12.1.2010 (C-341/08, EU:C:2010:4).

46 Tuomio 13.9.2011 (C-447/09, EU:C:2011:573).

47 Tuomio 13.9.2011 (C-447/09, EU:C:2011:573, 75 kohta). Kursivointi tässä.

48 Tuomio 12.1.2010 (C-341/08, EU:C:2010:4, 62 kohta).

49 Tuomio 12.1.2010, Petersen (C-341/08, EU:C:2010:4, 53 kohta). Ks. johtonmukaisuuden arvioinnista em. Bailly, P. ja Lhernoud, J.-P. Ks. myös Domańska, M. ”Zakaz dyskryminacji ze względu na wiek w orzecznictwie TS”, Europejski Przegląd Sądowy, 2011, nro 4, s. 36.

50 Tuomio 12.1.2010 (C-341/08, EU:C:2010:4).

51 Tuomio 13.9.2011 (C-447/09, EU:C:2011:573).

52 Tuomio 12.1.2010, Wolf (C-229/08, EU:C:2010:3, 42 kohta). Ks. oikeasuhteisuuden arvioinnista myös em. Schiek, D.

53 Tuomio 14.3.2017, G4S Secure Solutions (C-157/15, EU:C:2017:203, 36 kohta).

103. Säännösten asianmukaisuuden toteamisesta ei näytä olevan erimielisyyttä. Kuten olen todennut, koska lentäjien fyysiset kyvyt heikkenevät iän myötä, vahvistettu yläikäraja, jonka jälkeen DQ:n lentäjät eivät voi enää työskennellä, on asianmukainen lentoliikenteen turvallisuuden takaamista ja kansallisen turvallisuuden suojaamista koskevien tavoitteiden saavuttamiseksi.

104. Merkille pantavampi kysymys koskee sitä, ylitetäänkö tällä toimenpiteellä se, mikä on tarpeen näiden kahden tavoitteen saavuttamiseksi. Asianosaiset ovat siitä eri mieltä, ja Cafaro katsoo, että kyseessä olevan säännösten tavoitteet olisi voitu saavuttaa pelkästään rajaamalla hänen tehtäviensä suorittamisen edellytyksiä, minkä vuoksi hänen työsuhteensa automaattinen päättymisen on suhteetonta. Cafaro viittaa myös mahdollisuuteen toimia usean ohjaajan miehistön jäsenenä, jolloin vain toinen lentäjistä voisi olla yli 60-vuotias.

105. Katson kuitenkin, että vähemmän rajoittavalla toimenpiteellä ei voitaisi saavuttaa lentoliikenteen turvallisuuden takaamista ja kansallisen turvallisuuden suojaamista koskevia tavoitteita samalla tavoin kuin työsuhteen automaattisella päättymisellä.

106. DQ:n palveluksessa on vain hyvin pieni määrä lentäjiä, ja sillä on käytössään vielä vähemmän ilma-aluksia. DQ ja Italian hallitus ovat painottaneet DQ:n tehtävien, jotka eivät ole rinnastettavissa siviili-ilmailun lentotoimintaan, suorittamiseen liittyviä erityisiä edellytyksiä. Näissä olosuhteissa, joiden paikkansapitävyys ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on kuitenkin tarkistettava, se, että DQ velvoitettaisiin pitämään edelleen palveluksessaan yli 60-vuotiaita lentäjiä, jotka suorittavat tehtäviä yhdessä alle 60-vuotiaan lentäjän kanssa, merkitsisi paitsi sitä, että DQ olisi tehtäviensä suorittamisessa sidottu miehistöjensä kokoonpanoon, myös sitä, että sen tehtävien suorittaminen voisi vaikeutua. Tällä tavoin vaarannettaisiin sekä lentoliikenteen turvallisuuden takaamista koskevan tavoitteen että kansallisen turvallisuuden suojaamista koskevan tavoitteen toteutuminen.

107. Lisäksi se, että toimenpiteen seurauksena DQ:n lentäjän työsuhde päättyy automaattisesti sillä perusteella, että hän on täyttänyt 60 vuotta, ei kuitenkaan merkitse sitä, että tällä toimenpiteellä ylitettäisiin se, mikä on tarpeen asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.⁵⁴ Asianosaisten istunnossa esittämistä huomautuksista ilmenee, että DQ:n rakenteen vuoksi Cafaron ottaminen takaisin muuhun kuin lentäjän tehtävään tässä yhtiössä ei ollut mahdollista, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on kuitenkin tarkistettava.

108. Koska vähemmän rajoittavilla säännöstöillä ei voitaisi saavuttaa asetettuja tavoitteita, mielestäni pääasiassa kyseessä olevalla säännöstöllä ei ylitetä sitä, mikä on tarpeen lentoliikenteen turvallisuuden takaamista ja kansallisen turvallisuuden suojaamista koskevien tavoitteiden saavuttamiseksi.

109. Näyttää siis siltä, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaista kansallista säännöstöä, jolla vahvistetaan kansallisen turvallisuuden suojaamiseen liittyvää toimintaa harjoittavan yhtiön lentäjien työskentelylle 60 vuoden yläikäraja, voidaan pitää asianmukaisena lentoliikenteen turvallisuuden takaamista ja kansallisen turvallisuuden suojaamista koskevan tavoitteen saavuttamiseksi, eikä sillä ylitetä sitä, mikä on tarpeen tämän tavoitteen toteuttamiseksi, muun muassa tämän yhtiön rajallisten resurssien vuoksi, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on kuitenkin tarkistettava.

⁵⁴ Ks. tuomio 5.7.2017, Fries (C-190/16, EU:C:2017:513, 66 kohta), jossa unionin tuomioistuin totesi, että se, että ikäraja ei edellyttänyt, että työntekijän työsuhteen päätettäisiin automaattisesti sillä perusteella, että hän on saavuttanut kyseisen ikärajan, oli osoitus toimenpiteen oikeasuhteisuudesta.

V Ratkaisuehdotus

110. Kaiken edellä esitetyn perusteella ehdotan, että Corte suprema di cassazione esittämiin ennakkoratkaisukysymyksiin vastataan seuraavasti:

- 1) Siviili-ilmailun lentomiestöä koskevien teknisten vaatimusten ja hallinnollisten menettelyjen säätämisestä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 216/2008 nojalla 3.11.2011 annettua komission asetusta (EU) N:o 1178/2011, sellaisena kuin se on muutettuna 30.3.2012 annetulla komission asetuksella (EU) N:o 290/2012, ei voida soveltaa pääasiassa kyseessä olevaan tilanteeseen.
- 2) Yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista 27.11.2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/78/EY 4 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se ei ole esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle kansalliselle säännöstölle, jonka mukaan jäsenvaltion kansallisen turvallisuuden suojaamiseen liittyvään toimintaan käytettyjä ilma-aluksia käyttävän yhtiön palveluksessa olevien lentäjien työsuhde päättyy automaattisesti heidän täyttäessään 60 vuotta, kun tämän yhtiön rajallisten resurssien vuoksi vähemmän rajoittavilla toimenpiteillä ei voitaisi saavuttaa tämän säännösten tavoitteita, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on kuitenkin tarkistettava.